

He Po'e Mālama 'Āina

na Jon Yasuda

Ua 'ike au ma ko'u holo māka'ika'i i kēlā Ianuali i hala a'e nei he po'e e noho kaiaulu ana ma ka 'āina o Puna paia 'a'ala i ka hala, a ma ko'u nānā 'ana,

he pono. He 'oko'a ko lākou noho 'ana, 'oko'a ke 'ano i ma'a i ka hapanui o kākou, no ka mea, o ka 'āina wale nō ke hānai 'ana iā lākou. He po'e mahi'ai a he po'e kauka'i 'ole i nā 'olu o ka nohona kūlanakauhale. 'A'ohe o lākou luhi i kēia 'ano nohona kua'āina. Ua 'ike maka au me ke kānalua 'ole i loko o ku'u na'au, he hana nui nō kēia 'ano nohona, akā na'e, he waiwai ka hopena.

'O ke 'ano o ka po'e e noho nei ma kēia mau kaiaulu, he mālama 'āina. I ko'u 'ike 'ana, he puakea ka 'ili, a 'o kekahi, he Hawai'i paha, 'o ka hapanui na'e, he haole nō. No ka 'āina 'ē mai kekahi, a 'o kekahi, he kama'āina. 'O ke kaula e ho'opili nei iā lākou a pau, 'o ia nō ka 'imi 'ana i ka pono ma o ko lākou aloha no ka 'āina. E nānā paha kākou i ka 'āina e mālama 'ia, a me ka 'āina e kūkulu 'ia ai nā hale he nui, he kū ka'awale. E nānā paha kākou i ke kanaka e 'ai ana i ka mea 'ai o ka 'āina, a me ke kanaka e 'ai ana i ka mea 'ai kūpono 'ole, he 'oko'a loa. 'O ko lākou aloha i ka 'āina ke kumu o ke koho 'ana i kēia 'ano nohona, a he mea ia e pono ai ke kanaka a e mālama ai i ka 'āina.

'Oiai, ua like ka noho 'ana o ka po'e a pau ma kēia mau kaiaulu, he 'oko'a iki nō ko kekahi me ko kekahi. 'O kekahi po'e, he po'e lawa i ke kanu mea ai. 'Ike aku nei au i nā 'ano mea kanu he nui e ulu pono mai ana: o ka lau 'ai Pākē 'oe, o ka 'uala 'oe, o ka pala'ai 'oe, o ka lahopipi 'oe,

a pēlā aku. A 'o kekahi, he mau po'e kanu kumulā'au a na ka hua o ke kumulā'au e hānai aku. He mau kumulā'au o kēlā 'ano kēia 'ano e ulu mai ana ma luna o kēia 'āina: 'o ka mai'a 'oe, o ka 'ulu 'oe, o ka pea 'oe, o ka niu 'oe, a me nā 'ano kumulā'au he nui hou a'e e ulu ōhāhā mai ana. He mala ko kēlā me kēia 'āpana 'āina, a 'oiai, he mala ia no ka po'e e noho ana ma ia 'āpana 'āina pono'i, i kekahi manawa, he pū ai nō. 'A'ole pōloli ka 'ōpū. Lako nō ka noho 'ana i nā mea 'ai a pau e pono ai ke ola.

'Oiai, 'o ka 'ai ma'amau o kēia po'e ka 'ai o ka 'āina, i kekahi manawa, lawe 'ia mai nō kahi i'a i loa'a i ka po'e lawai'a, a he kū'ai aku kū'ai mai me ia po'e kua'āina nei. Maika'i nō kēia 'ano no ka loa'a mai o nā 'ano 'ai like 'ole e pono ai ke kino. I ka nui o ka manawa, lawa kūpono ka 'ai i loa'a mai, akā, inā nō he koena, kū'ai 'ia aku ma ka mākeke i 'ole ka ho'opau ai. He hana kūpono nō ke kū'ai 'ana aku i ke koena, no ka mea, e like me ka 'āina e ho'opulu 'ole 'ia e ka ua e helele'i ana ma lalo o ka 'auwaha alanui, pēlā no ke kino e hānai 'ole 'ia i ka 'ai i 'uha'uha.

I ko'u 'ike 'ana i kēia 'ano hana a lākou, kupu maila he mau mana'o i loko o'u, no ka mea, o ka hapanui o ka po'e noho ma ke kaona, he kū'ai 'ia ka 'ai a pau loa. 'O'i aku paha ka 'ono o ka 'ai e kanu 'ia e ko kākou mau lima pono'i.

No ka loa'a 'ana mai o ka wai i kēia po'e mālama 'āina, kūkulu 'ia he pulumi a puni ka hale. I ka manawa e helele'i ai ka ua, 'o ke kahe mai nō ia o ka wai mai kaupoku o ka hale a, 'a'ole li'uli'u, piha mai kēia pulumi a kahe a'e ka wai mai kēia pulumi mai a hiki aku i kekahi pahu wai nui loa. Mālama 'ia kēia wai i loko o kēia pahu no ka inu a me ka 'au'au. 'O ka wai nō ho'i ia no ka mala i ka wā e malo'o ai ka 'āina i ka 'ole o ka ua. 'O ke 'ano o kēia wai, he momona a he hu'ihu'i.

‘O nā hale o kēia kaiāulu, he mau ‘ano hale like ‘ole. Aia ke ‘ano o ke kūkulu ‘ana i ka mea nona ka hale. ‘O kekahi, he hale papa a ma ka nānā ‘ana, like pū nō me ka kākou i kama‘āina ai. ‘O kekahi, he hale i kūkulu ‘ia me ka lā‘au o ka nahele, ‘a‘ohe nō ho‘i he paia o loko. Aia ma waho he uea makika e pale aku i ka mea kolo, ‘a‘ole na‘e e kāohi mai i ka pā ‘ana mai a ka makani. ‘A‘ohe kohukohu o ka pe‘ahi uila inā nō he makani aheahe e hō‘olu ana i ka hale. A ‘o ka uila o ka hale, na ka lā e ho‘olako mai, ‘a‘ohe nō ho‘i he uea mai kahī‘ē e ho‘olako mai ana i ka hale. He mea ia e ho‘ohaumia ‘ole ai i ka honua a e uku ‘ole ai i kahi kālā no ka uila. Na ka ‘āina nō e ho‘olako mai ana i kēia po‘e i nā mea a pau e pono ai ka hale.

‘Auhea ‘oukou, e ka po‘e e noho ana ma lalo o ka malu o ka wiliwili, ua pau paha ka pono o kēia ‘ano nohona o ke kaona? He hiki anei ke ho‘i hou i ke ‘ano o ka noho ‘ana ma mua?

Ke lana nei ku‘u mana‘o me ka ha‘oha‘o i ka wā i pau loa i ka hala. Eia kā kēia po‘e kua‘āina e noho ana i loko o ke kū‘ono‘ono a ‘a‘ole pili wale mai ko lākou no‘ono‘o i ke kālā. He mau po‘e ia e ho‘ā‘o nei e ho‘opili i ka pono. ‘A‘ohe o lākou ho‘opō‘ino i ka ‘āina. Pēia paha ka noho ‘ana o ka po‘e ma mua? Ma o kēia ‘ano e ho‘omau ai i nā waiwai a ke Akua i ho‘olako maila no ko ka honua nei.

Ua Lilo Auane‘i i ka Humu Hewa

na Ka ‘iuokalani Damas

Aloha mai nō kākou e nā hoa makamaka heluhelu o *Ka Ulu Hoi*; mai ka ‘āina nui o Keawe i ke kai o ‘Ālenuihāhā a i kahi kaulana i ka wehi waiwai o ka pūpū i Ni‘ihau, a hiki loa aku. E nā kini o ka ‘āina pulapula e hulali i ke alaula o ke Komohana, e nā kupa i mili ‘ia e ke ahe Kaiāulu, e nā lālā e malu ‘ia i ke kuahiwi kū kilakila o Ka‘ala, eō e nā Wai‘anae! Eia nō kākou ke ola nei i kēia au, i ka manawa e

holomua nei nā Hawai‘i i kahi e loa‘a ai ka lei ‘a‘ala o ka lanakila. Eia kā, ke kānalua nei no kēia i ka ho‘oha‘aha‘a ‘ia ‘ana o ka kākou nohona maoli. E hui kākou e nā Hawai‘i, i mea e hō‘ike aku i ke ala pono i nā kānaka e kūkulu nei i kahi mau lōina hou no ka lilo ‘ana o ke kālā iā lākou.

Ua ‘ōla‘ola‘o ‘ia nō ka lepo i Lanikūhonua i ke kau hā‘ulelau i hala aku nei. Ua ho‘olaulea nō nā kanaka he nui kini a lehu i ua wahi lā e kīko‘u ai i ka ‘āina no ke kūkulu ‘ana i kahi hōkele hou. Ua haele mai nō ka mea kaulana i nā keiki, o Disney nō ia. Ua huaka‘i mai nō lākou, nā luna o ia hōkele, mai ka ‘āina nui o Kaleponi mai e ho‘oulu i ka hoi o nā keiki i Hawai‘i nei, a he maika‘i no paha ia hana. Eia na‘e, o ka mea āna a lākou e kālele ai, ‘o ia nō ke ki‘i‘oni‘oni ‘o "Lilo a me Stitch." He auwana hele nō ia wahi po‘omana‘o i nā Hawai‘i he nui ma muli o ke kuhi i ka nele i kā kākou ‘ano lōina, a me ke kūkulu ‘ana paha i "lōina" hou i kapa ‘ia he Hawai‘i! Pehea lā e paipai ai i ka ‘ike maoli o nā kūpuna? Aloha ‘ino no.

‘Auhea lā ‘oukou e nā kānaka e ho‘okele i ua hōkele ho‘opailua lā? E ho‘olohe mai ko ‘oukou mau pepeiao a e ‘alawa mai kou mau maka i nā Hawai‘i e ‘ike ‘ia ai nā mea e pono ai ka nohona Hawai‘i. ‘O ka mea ‘oi loa, ‘o ia ka hō‘oia‘i‘o i ka ‘oukou ‘ōlelo. Aia nō ka mana i ka ‘ōlelo ‘ana – he ola a he make nō ho‘i ko loko o laila. Ke ‘ōlelo ‘ia nō, aia ka pono i ka ho‘okō ‘ana i ia ‘ōlelo! ‘O kekahi mea nui i ‘ae ‘ia ai ko ‘oukou kūkulu ‘ana i kahi hōkele, ‘o ia nō ka ‘oukou ha‘i ‘ana mai i kou ha‘i ‘ana mai i kanaka o ku‘u one hānau, o ka ‘āina ho‘oheno o Wai‘anae, a he ‘ano ho‘ohiki nō ia. Ua ‘ōlelo mai ke kia‘āina ‘o Lingle, he mea ia e ho‘omaika‘i ai i na Wai‘anae ma o ka loa‘a ana he hana. Pēlā pū ka ‘ōlelo a ka luna o ka Hawai‘i Tourism Authority. Eia na‘e, ua maka‘u nō paha ‘oukou i ia hana ma muli o nā ‘ōlelo ‘ino i ia wahi. He mau hūpō nō paha mākou? He kuewa wale nō paha ko Wai‘anae? ‘A‘ole pēlā! Mai ho‘okuli ‘oukou i ko ‘oukou mau pepeiao. Eia nō, he mau kānaka akamai ho‘i ko laila, a he piha ho‘i ka waiwai o Wai‘anae. Ke ha‘i ‘ia kekahi Wai‘anae, he limahana "kauā" wale no paha ia? Pēlā paha ko ‘oukou mana‘o?

Inā, ua mana‘o anei paha ‘oukou i kā mākou ‘ike ‘ole i kā ‘oukou hana ‘ino, he ho‘opaumanawa nō ‘oukou. Ua ‘ike ‘ia nō kā! Ua ha‘i ‘ia kekahi kanaka e luna a‘e i ka māhele Hawai‘i ma ka ‘oukou hōkele, ‘a‘ole anei? Pehea lā? He Wai‘anae nō paha ‘o ia? He ‘Ewa nō paha ‘o ia? He ‘Aiea nō paha ‘o ia? He Honolulu anei paha ‘o ia? ‘A‘ole lā! He kupu nō ‘o ia no ka ua ‘Āpuakea! A wahi a ka lohe, aia nō ia kupu e noho nei i ka ‘āina nani o ka mauna i lohia me ke onaona! Pehea lā ia e hana a‘ela i kana hana mai kahi ‘ē aku? A no ke aha ‘oukou i ha‘i ai iā ia? Ua lohe ‘ē nō paha ‘oukou, ‘a‘ole lawa ke akamai ma ka huli Komohana? Ua ‘ōlelo ho‘okae mai nō paha kekahi iā ‘oukou no ke ‘ano o nā Wai‘anae? He hehe‘e ka ‘oukou i ‘ōlelo mai nei. Ua hewa maoli ko ‘oukou lohe ‘ana no ka hiki ‘ole ‘ana o nā Wai‘anae! Ua nani ho‘i ‘o Wai‘anae, ua molale nō ia i ka lā, a ho‘oheno nō mākou i ka makani Kaiāulu. ‘A‘ole ia o ka makani kāhina kumu niu. No ka ‘āina ho‘ohiamoe ali‘i ia makani. E pa‘a nō i ko ‘āina!

I Wai‘anae nō nā loea o ka ‘ike Hawai‘i he nui! ‘O Kaupena Wong, ke keu nō a ke akamai i ke oli a me ka mālama ‘ana i ka ‘ike Hawai‘i, he Wai‘anae nō ‘o ia. ‘O ka mea i kapa ‘ia he loea maoli i ka hula, i ka ‘ōlelo, a me ke ‘ano o ka Hawai‘i, ‘o ia nō ‘o Kimo Alama Keaulana, he Nanakuli ‘o ia. Aia ho‘i ‘o ia e noho nei i ka ‘āina pulapula o Nanakuli. ‘O Twyla Ululani Mendez, ‘o ia ke kaikamahine a ke kumu hula kaulana o Leilani Sharpe Mendez. Ua kaulana ka lāua hana o ke a‘o ‘ana i ka hula a me ke mele Hawai‘i, aia nō i ka ‘āina nani o Wai‘anae. A na Kimo Keaulana lāua ‘o Twyla Mendez i wehewehe mai i ko lāua kānalua i ka ‘oukou hana. Ua nui hou aku nā loea i ka hula, ke mele, a me ke ‘ano o ka nohona Hawai‘i. I ka hele ‘ana o ke kanaka i kekahi ‘āina malihini, he mea nui ka ‘imi ‘ana i loea i ka nohona o ia ‘āina, ‘a‘ole anei?

‘Auhea ‘oukou, e kanaka wahahe‘e o ka hōkele? Pehea kā ‘oukou? Ua mau nō ko ‘oukou mana‘o no ka hiki ‘ole ‘ana i nā Wai‘anae? ‘A‘ole lawa ka ‘ike o nā kānaka i Wai‘anae nei? ‘A‘ole o ka ho‘okō ‘ana i kau i ‘ōlelo mai nei he mea e pono ai ke ola ‘ana? Eia nō mākou nā Wai‘anae e kū nei me ka hanohano. He ‘ike a he waiwai ko ‘one‘i. E akahēle nō ‘oukou, o hiolo auane‘i

‘oukou mai luna iho a i ka lepo. He waiwai ko nā kupa o Lanikūhonua, a he lani nō kau e pi‘ikoi nei me ka ‘ike ‘ole i ke ala pono.

‘A‘ohe ‘Ike o ka Pua‘a Nona ka Imu e Ho‘ā ‘ia Nei na Kamuela Kaapana

Ha‘ina ka lā, hehele‘i ka ua, hāne‘e ka pali, huliau ‘ia ka honua. Pau nō ke ola pono o ka ‘āina. E ala ‘ē ke ko‘e, e ala ‘ē ka ‘elelū. ‘Eku iho ka pua‘a i ka lepo o ka honua a oka nō ‘o ia.

I Kēkēmapa o ka makahiki nei 2008, pa‘i ‘ia nā mo‘olelo like ‘ole i loko o ka nūpepa nui o ka *Honolulu Advertiser* e pili ana i ka pepehi ‘ino ‘ia ‘ana o ka po‘e wahine. I kekahi mo‘olelo i loko o ia nūpepa, kākau maila ka wahine i loko o kana puke mo‘omana‘o i nā hana ‘ino a pau a kana ipo i hana ‘ino ai iā iala. ‘Ike ‘ia kona mau ‘i‘ini i ka ha‘alele ‘ana a hemo nō ho‘i ka lāua pilina. ‘Ike ‘ia nō ho‘i kona makemake e ho‘omau i ka noho ‘ana me kēia kāne: he ‘i‘ini kona e mālama ai i kā iala keiki, e ho‘oponopono ‘ia nō ka pilina a lāua me ke kāne, a aloha mau ‘o ia i ua kāne nei. He mo‘olelo ma‘amau kēia. Akā, e ha‘alele anei ka wahine inā e pepehi ‘ia ana ‘o ia e kana kāne? ‘O ia paha, ‘a‘ole paha. Pa‘akikī ka ha‘ina.

‘O ka pahuhopu nui o ia kolamu nūpepa ka paipai ‘ana i nā wāhine e pakele i ka pilina me ke kāne inā he kāne ‘ino ‘o ia. Nui nā hui kāko‘o a kōkua i nā wāhine a me nā keiki i pepehi ‘ino ‘ia. ‘O kekahi pahuhopu ‘ē a‘e paha o ua nūpepa nei, ‘o ia ka hō‘ike ‘ana i ka hana ‘ino a me ke ‘ano po‘e kānaka e hana pēlā, ‘o ia ho‘i, ‘o ka po‘e kama‘āina no i kēia pae ‘āina nei, ‘o ka po‘e Hawai‘i, ka po‘e Pilipino, ka po‘e Kepanī, a pēlā wale aku. Nui ka pā‘ulu‘ā ‘ana i kēia wahi mai ka lā hiki a ka lā kau. Akā nō na‘e, i ka hapa nui o ka mo‘olelo i kākau ‘ia i loko o ka nūpepa no kekahi pepehi ‘ino ana, he kanaka Hawai‘i ka mea nānā i hana. He hana ma‘amau kēia no ke ola o ka po‘e Hawai‘i? No ke aha e kuhikuhi ai

ka nūpepa i ka po'e maoli o kēia pae 'āina? He ho'okae paha? He 'oia'i'o paha?

'Imi kākou i loko o nā mo'olelo kahiko i kahi 'ike no ke ola o nā kānaka Hawai'i. Loa'a nā mo'olelo he nui e hō'ike i kēia pā'ulu'ā 'ana i ka wahine. Eia ka mo'olelo kaulana loa o ka 'āina o Mānoa, 'o ia ho'i, he mo'olelo no Kahalaopuna.

Ua pepehi 'ia 'o ia e kana kāne e Kauhi. I ka manawa mua, ua lawe o Kauhi iā ia i Aihualama a pepehi 'ino 'o ia iā Kahalaopuna a make loa. 'Eli 'o Kauhi i ka honua a kanu pa'a 'ia 'o Kahalaopuna. I kona huli kua 'ana a ho'i i Waikīkī, i uka a'ela ka pueo o Kahalaopuna a hu'e hou ia pueo i ke kino o Kahalaopuna. Hō'ola 'ia o Kahalaopuna a kāhea akula 'o ia iā Kauhi. I ka lohe 'ana 'o Kauhi i ka leo o Kahalaopuna, hele 'o ia a huhū. Lawe hou 'o ia i ka wahine i kekahi wahi e a pepehi hou iā ia. Lele hou mai ka pueo a hō'ola iā Kahalaopuna. Kāhea hou 'o ia i kana kāne, iā Kauhi. 'Akahi, 'alua, 'akolu kēia hana, a pau kāuna ho'i.

No ke aha i hana ai o Kahalaopuna pēlā? Ua maopopo iā ia ka mālama 'ole 'ana o Kauhi iā ia, akā mau aku kona 'i'ini i ka lilo 'ana i wahine nona. Pehea 'oe, e ka mea heluhelu, 'ae anei 'oe i ka hana 'ana a Kahalaopuna?

Like nō ka hana i kēia au. Noho ka wahine me kana kāne, me ka mea i pepehi iā ia. Aloha wale 'o ia i ke kāne. Akā, 'ike paha kākou i ka 'ike 'oko'a o kēia pilikia. Eia ka pu'u, 'a'ole ka pilikia o ka wahine. E ala 'ē nā mamo a Kamaupua'a – mai pepehi 'ino i kau wahine.

He hō'ailona nō kēia mau mo'olelo mai ka wā kahiko a me nā mo'olelo i pa'i 'ia i loko o ka nūpepa. Hō'ike kēia mau mea i kekahi pilikia nui o ka pilina o ka ili. Inā he pilikia no ka pilina, mai pepehi wale aku. Aia kēia hana 'ino i loko o ko kākou ola mai kinohi o ke ola 'ana o ko kākou po'e kūpuna a hiki i kēia au. Akā, pili nō kēia hana me ke ola o ka po'e Hawai'i? 'A'ole paha, ea?

Eia nō paha ka pahuhopu o ka po'e kahiko. Kākau 'ia ua mau mo'olelo nei i mea e hō'ike ai

i nā hana 'ino a kākou e hana 'ole ai. No laila, hiki iā kākou ke a'o mai ka mo'olelo a ola pono.

'Ōme'o ka pua. Niau ke kahawai. Pā papaiāulu ka makani. Ulu hou ka honua i ka pono.

Ka Poni 'Ana iā Obama, he "Kama'āina" no Hawai'i Nei

na Kaipō Tam

Ua poni 'ia a'ela o Pelekikena Obama, he "kama'āina," i ka mahina nei o Ianuali. Lilo 'o ia ka pelekikena pā'ele mua loa. Hele akula 'elua paha milionā kānaka i Wakinekona D.C. e 'ike i kēlā 'aha poni. Hau'oli au i kēia huliau? Hau'oli

nō! Akā na'e, he pōmaika'i kēia huliau no ko Hawai'i, no ka lāhui Hawai'i paha? A, ua ho'omana'o akula nō ho'i kākou i ka 'ōpe'a 'ia 'ana o ka lāhui Hawai'i ma Waikīkī i ka lā 17 o ua Ianuali nei me ka hana kū'ē. Pehea ka mana'o o ka po'e Hawai'i? Hau'oli ka po'e Hawai'i he nui i ka

Pelekikena 'ilipuakea 'ole mua i 'Amelika, akā, e no'ono'o kākou i ko kākou ea Hawai'i.

I kēia kolamu, heluhelu 'ia ka hua'ōlelo "kama'āina." He aha ka mana'o o ia hua'ōlelo i kēia au hou? I huikau 'ole ai 'oe, e ka mea heluhelu, penei ka'u ma kēia kolamu nei. No ka po'e i hānau 'ia i ka pae 'āina o Hawai'i nei, kapa 'ia lākou he kama'āina. No ka po'e 'ōiwi o Hawai'i, ka po'e maoli ho'i, kapa 'ia nō ho'i lākou he 'ōiwi.

Ua hānau 'o Ann Dunham iā Barack Obama Jr. i Hawai'i nei iā ia i hele ai i ke Kulanui o Hawai'i i Mānoa. Hui pū 'o Dunham iā Barack Obama Sr. ma Mānoa nei i ke kulanui; 'o Obama Sr. ke kanaka pā'ele mua i komo i ke Kulanui o Hawai'i nei, wahi a ka paena punaewele o Ke Kulanui o Hawai'i, o Mālamalama. Ha'alele 'o Dunham iā Hawai'i e ka'ahale i 'Ākia Hikina Hema e kōkua i nā po'e ma laila; hana nō ho'i 'o Dunham i kana kēkelē laeo'o. 'O ia ke kumu i

hānai 'ia ai 'o Obama Jr. i Inidonesia. Ma hope iho, hānai 'ia 'o Obama Jr. e kona kupunahine, e Madelynn Dunham i O'ahu nei. 'O "Toots" kona inoa kapakapa no ka tūtū wahine. Kapa 'ia a'ela 'o ia pēlā ma muli o ka hua 'ōlelo "tūtū." No laila, i ka hapa nui o ka wā 'ōpiopio o Obama Jr., ua noho nō i Hawai'i nei.

Ia'u i nānā ai i ka pahu ho'olele ki'i, 'ike 'ia ka hui puhi 'ohe o Punahou a e *shaka* ana 'o Pelekikena Obama iā lākou. Piha ha'aheo wau i

ka 'ikena i ka po'e kupa o Hawai'i a me ka *shaka* 'ana. Ua hāpai 'ia a'e au e mālama, kōkua, a kākō'o kekahi i kekahi; 'a'ole wale nō o ka po'e 'ōiwi.

Akā, pehea ka mana'o o kēia po'e 'ōiwi 'ē a'e no ka ho'olaulea 'ana i ka poni 'ia 'ana o Pelekikena Obama e kō 'Amelika? E kōkua 'ana paha ka mana'o o Pelekikena Obama iā 'Amelika, akā, pehea ke ea o Hawai'i nei? He aha ko kākou makemake no kō Hawai'i i ka wā e hiki mai ana?

He kanaka maoli au a kākō'o nō i kō Hawai'i, akā, ua hānai 'ia au i ke 'ano 'Amelika, no laila, pehea ko'u mana'o? Pohihihi kēia mau mana'o 'oko'a, o ka mana'o Hawai'i a me ka mana'o 'Amelika. Nui nā ninau e pili ana i ke ea o Hawai'i no ka mea na kekahi kama'āina e alaka'i iā 'Amelika Hui Pu 'Ia. E kōkua ana ka Pelekikena iā kākou?

Hau'oli au i ka poni 'ana iā Pelekikena Obama no ka mea alaka'i 'o ia i nā lāhui 'ē a'e. I ka wā i hala, na ka Pelekikena o 'Amelika Hui Pu 'Ia e alaka'i ana i ka honua a me na lāhui 'ē a'e. Eia he la'ana: 'o ia ho'i ka *economic crisis* o kēia au hou. I kō 'Amelika Hui Pū 'Ia ho'okele waiwai i hā'ule ai, hā'ule no ka ho'okele waiwai o nā lāhui 'ē. I ka hapa nui o ka manawa, kākō'o nā lāhui like 'ole iā 'Amelika Hui Pū 'Ia. I ka nūhou ma ka pahu ho'olele ki'i, ua ho'olaulea ka po'e a puni ka honua no kō kākou pelekikena hou. Maika'i kēia ho'olaulea 'ana o nā po'e like 'ole?

'Oiai hānai 'ia a'ela 'o Pelekikena Obama ma Hawai'i nei, 'ike 'o ia i kekahi mau mana'o Hawai'i. Hiki paha iā ia ke ho'ohālikelike i ka waiwai o Hawai'i a me ka mana'o o 'Amelika. 'Ike nō 'o ia i ka *Hawaiian Renaissance* no ka mea ma Hawai'i nō 'o ia i kēlā manawa. 'A'ole hiki i kēia Pelekikena ke ho'opohō i ka mana'o o kō Hawai'i. I ko'u wahi mana'o, 'a'ole hiki iā Pelekikena Obama ke mālama 'ole i nā 'ōiwi o Hawai'i. Aia a nānā 'ole 'o ia, a laila, aloha 'ino 'o ia, akā, he aha ana ka hopena? E kakali kākou a 'ike 'ia i nā makahiki 'ehā e hiki mai ana.

Ho'onui 'ia ka Paia 'Alai na Ipolani Jaimés

E pani i kou mau maka a e mana'o ulu i ka Paredaiso. He aha kāu e mana'o ai? 'Ike paha 'oe i nā mauna ha'aheo, nā awawa uluwehiwehi, nā waiho'olu'u o nā pua like 'ole, nā nalu 'eu o ka moana maluhia, pū'ili 'ia e ka pumehana o ka lā, a me ka pā 'ana o ke ahe kolonahe. "He kāhiko ho'okahakaha nō ia kula." (651) He ki'i maoli nō kēia o ko kākou 'āina nēnē hiwa nei.

I kēia lā, ke 'āke'ake'a nei nā paia o nā haleku'i i ka pilina ma waena o nā kuahiwi me ka moana. "Hemo ka pili a ka makemake." (824)

Ke hana pū nei 'o Mufi Hannemann, 'o Mark Scheibe, a me nā kākō'o no ke kūkulu 'ana i kekahi 'alai hou a'e, 'o ia ho'i, ke ka'a uila. He iwakālua mile ka lō'ihi o ke ala a he kanakolu kapua'i ke ki'eki'e ma luna o ke alanui. E ho'omaka ana ke ka'a uila mai Kapolei a hiki aku i Ala Moana. Ma waena o Kapolei a me Ala Moana, aia ana he 'umi kumamāiwa hale ho'olulu, ma kahi o Waipahu, Pearlridge, Downtown, Ala Liliko'i a pēlā nō ho'i. E ho'olilo 'ia ana ke kālā he nui wale no kēia papahana nui, 'o ia ho'i, nā piliona 'ehā a puka 'elima. I kēia manawa, ho'oulu kālā maila ke aupuni he 'ekolu haneli miliona kālā no kēia papahana. I loa nō a lawa ke kālā i loa'a i nā kākō'o o kēia nahesa kila, e ho'omaka ana ke kūkulu.

He mana‘o pono kēia no ka po‘e e kalaiwa me nā ka‘a he nui wale i ke alanui mai Kapolei a hiki i Ala Moana i nā lā a pau. Hiki iā lākou ke ho‘onanea i ko lākou holoholo ‘ana i ka hana a me ko lākou ho‘i ‘ana aku i ka hale. Māka‘ika‘i wale aku nō lākou ma ‘ō a ma ‘ane‘i o ko kākou one hānau makamae mai ka lewa mai. ‘A‘ole lākou e hopohopo i ka ha‘o ‘ana i ko lākou ‘ohana, ke kumu kū‘ai o ke kakalina pipi‘i, a me ka nui ka‘a nō ho‘i ma ke alanui. Akā na‘e, inā e holoholo kekahi mau kānaka, e kau ana nō paha ka hapanui i nā hola ma‘amau o ka ne‘e kāpekepeke ‘ana i ke alanui (i ke kakahiaka a me ka ‘auinalā). He manawa pōkole kēia. Makemake kākou e uku i kēia kumu kū‘ai pipi‘i no kēia ka‘a uila e ho‘ohana ‘ia ana nō paha no kekahi manawa iki? E ho‘opau wale ana kākou i ka kākou kālā.

Eia kekahi, mahea e kūkulu ‘ia ai nā hale ho‘olulu? Mahea e ho‘okū ‘ia ai nā ka‘a o nā ‘ōhua? Nui ka ‘āina e ho‘ohana ‘ia ana no kēia papahana. E ho‘oma‘ewa ‘ia ana ko kākou ‘āina waiwai no ke kūkulu ana i nā hale ho‘olulu a e ka‘apuni ‘ia ana ua mau hale ho‘olulu nei e ka po‘e hale kū‘ai like ‘ole. E hopu aku ana ‘o Mufi mā i ka ‘āina neo no kēia mau mea, akā ‘a‘ohe ‘āina.

No nā lawai‘a, he pōmaika‘i maoli nō ka holoholo ‘ana ma ka moana mālie, ka ‘ike ‘ana i ka ‘āina hānau mai ka moku mai, a laila, ka hanapa‘a ‘ana o kekahi i‘a kamahoi. Akā na‘e, i ka holoholo ‘ana ma kai o Ala Moana, ‘a‘ole hiki ke ‘ike ‘ia nā mauna ha‘aheo a me ke awāwa uluwehiwehi kekahi. Inā e hui pū ana ka po‘e halekū‘i me ua nahesa kila nei i ka ho‘opupuka ‘ana i ko kākou ki‘i o ka Paredaiso, e maka piapia maoli ana nō kēia. E ku‘u aku kākou i kēia papahana a ho‘olilo pono i ke kālā no nā kula like ‘ole, ka no‘eau ho‘okele waiwai, nā kānaka hale ‘ole, a pēlā wale aku. No laila, e hō‘ole kākou i ke ka‘a uila a mālama i ka ‘āina no nā hanauna hope.

I Ulu nō ka Lālā i ke Kumu na Jannah Tafua

Mai ka wā kahiko a hiki i kēia wā ‘ānō, hele mai ka hapa nui o nā malihini, a ‘i‘ini lākou e ho‘okō

i nā mea i ‘olu ai lākou. Nānā lākou i nā ‘āina uluwehi a no‘ono‘o i nā hana e loa‘a ai ke kālā. He mea maika‘i nō lākou, akā i ka holo ‘ana o ko lākou mana‘o, ‘a‘ole lākou e mālama a e ‘ihi i ka po‘e a me nā ‘ike a me nā hana o Hawai‘i. I ko lākou ‘i‘ini ‘ana e kō ko lākou hana, na lākou i kepahepa i nā hana a ka wā kahiko.

Ma ka lae o Hā‘ena, ke pīhoihoi ‘ia nei nā ‘uhane o nā kūpuna i ka nau e ‘ana o ka ‘āina. ‘O ke kumu o kēia hanānā ka ‘i‘ini o kekahi kāne mai Kaleponi mai e kūkulu ‘ia he hale. ‘O kona makemake e kūkulu ‘ia ka hale i kahi kokoke i ka lae kahakai, ‘o ia ka mea i ho‘omaka i ka pilikia, akā i ka manawa i pīhoihoi ‘ia ai nā iwi iā ia, ua lilo i pilikia nui no ka po‘e o Kaua‘i.

Inā e kūkulu ‘ia ka hale, e noho ka hale ma luna o kanakolu mau iwi kupuna. O ka hapa nui o lākou, he wāhine a he keiki. No laila, loa‘a ke ‘ā‘ume‘ume ma waena ‘o Joseph Brescia a me ka po‘e o Kaua‘i.

I mea e mālama ai i ia mau iwi, ua hele kino nā kama‘āina i nā hālāwai o ka ‘Aha Kūkā Kalana a ua noho ho‘i ma kahakai. Ma ka hālāwai o ka ‘Aha Kūkā Kalana i ha‘i mana‘o ai ka po‘e kū‘ē e pili ana i ka hewa o ke kūkulu ‘ana ma luna o nā iwi, a ua ‘aelike nā lālā me ka po‘e kū‘ē. Maopopo ka hewa iā lākou, no laila, ua hō‘ole ‘ia ke noi kūkulu e nā lālā ‘o Barbara Say, ‘o Mark Hubbard, a me nā kākō‘o ‘ē a‘e.

Wahi a nā lālā o ka ‘Aha Kūkā, malia o hiki ke hā‘awi ‘ia ko Brescia ‘āina i ka moku‘āina nāna e mālama, a loa‘a mai ka *tax write off* no ka uku ‘ana iā Brescia. ‘A‘ole na‘e kākō‘o ka ‘Aha i ka hā‘awi kālā iā Joseph Brescia.

‘Oiai ua hō‘ole ‘ia ke noi, makemake o Joseph Brescia e holomua kana hana. Ua kali ‘o ia a ‘ane‘ane piha ‘eono mau makahiki. Akā, ‘o kēia hale, ‘a‘ole ia he hale no kona noho ‘ana no ka mea he hale nō kona. He hale ho‘omaha ia! Ke noho ‘ole ‘ia ka hale e ia, e ho‘olimalima ‘ia i kekahi po‘e. Hewa nō ho‘i kona mana‘o, ‘a‘ole anei?

Ma muli o kona ‘i‘ini e ho‘omaka i ke kūkulu i noho kahakai ai nā kama‘āina i mea e pale ai i

nā iwi i kēlā me kēia lā. Me ka mana‘olana e ho‘opau i ia kūkulu i hele mai ai nā kānaka mai nā mokupuni ‘ē a‘e i kāko‘o i ka po‘e o Kaua‘i.

‘Ānō, a puni o Hawai‘i nei, nui nā wahi e like me nā hōkele, nā hale kū‘ai, a pēlā aku, i kūkulu ‘ia ma luna o nā iwi o nā kupuna. No ke aha lā e loa‘a ‘ole ai nā kānāwai e ho‘opau i kēia mau mea? No ke aha lā e kupu ai kēia ‘ano pilikia e paio ai kanaka? Minamina loa nō ho‘i ia, a o ka ‘eha o nā kānaka ka hopena. Hana mao ‘ole ka ua o Hilo.

Aia ka pono o ka ho‘okumu ‘ana o ke aupuni i nā kānāwai. Malia o ho‘i koke ke kapu i ka ‘āina a me nā iwi, a laila hiki i nā kupuna ke noho me ka maluhia. Inā loa‘a nā kānāwai iā kākou i kēia hope aku, hiki ke kāohi ‘ia kēia mau mea a hiki i nā kānaka ke noho me ka nanea. He mana‘olana ko‘u e kepakepa ‘ole ‘ia nā iwi a e noho me ka maluhia i kūpono. I ulu no ka lālā i ke kumu.

He Ka‘a Uila no Hawai‘i

na Naoko Hozumi

I ka lā 4 o Nowemapa o ka makahiki nei, i ka wā a Obama i lanakila ai ma ke koho pāloka pelekikena o ‘Amelika, ua koho hou ‘ia akula ‘o Mufi, ‘o ia ka meia o Honolulu, a ho‘oholomana‘o ke aupuni moku‘āina o Hawai‘i e kūkulu i ala e kau ai he ka‘a uila. E ho‘omaka ‘ia ana ke kūkulu ‘ana i ia ala kau lewa i kēia Kēkēmapa a‘e. Akā, ke waiho nei kekahi mau pilikia nui ma muli o ke kūkulu ‘ana i ke ka‘a uila, e la‘a ho‘i ke alahahele o ke ka‘a a me ke kālā. No kēia mau pilikia, ‘a‘ole maika‘i ke ka‘a uila ma Hawai‘i nei.

‘Oiai nui ka po‘e o Hawai‘i i hō‘ole i kēia papahana, ua ‘ae ‘ia e ka 53 pakeneka o ka lāhui koho pāloka o Hawai‘i. E kūkulu ‘ia ana ke ka‘a uila i mea e ho‘ēmi ai i nā ka‘a e holo ana mai Wai‘anae mā a hiki i Honolulu. E holo ana ke ka‘a uila mai Kapolei a Ala Moana, he 20 wale nō paha mile, akā ke noho nei he 75 paha pakeneka o ka heluna kānaka o O‘ahu ma kahī o kēia alahahele. Nui ko lākou kalaiwa ‘ana i ke kula a i ‘ole i ka hana, no laila, piha‘ū ke ala loa i nā ka‘a ma Wai‘anae, ‘Ewa, a me Kona.

Mana‘olana ke aupuni o Hawai‘i, o ke ka‘a uila ka mea e ho‘ēmi i ka nui o nā ka‘a. Akā, mana‘o iho kekahi kanaka ‘ike he 3 paha pakeneka ke emi ‘ana o nā ka‘a ma ke ala loa inā kūkulu ‘ia. ‘A‘ole e holo ana ke ka‘a uila i ke Kula Nui o Hawai‘i ma Mānoa a i nā wahi he nui o O‘ahu nei. No laila, ‘a‘ole kōkua kēia i ka nui lehulehu, a ho‘omau paha i ka pilikia.

Inā e kūkulu ‘ia ke ka‘a uila, ‘ehia kānaka e kau ana i ia ka‘a uila? Ma Hawai‘i nei, nui ka po‘e kalaiwa i ke ka‘a. Ke holo nei nā ka‘a ‘ōhua ma nā wahi a pau ma O‘ahu, a hiki ke kau ‘ia e kākou. He maika‘i ke ka‘a ‘ōhua, akā, he 230,000 wale nō kānaka e kau i ke ka‘a ‘ōhua i

kēlā me kēia lā. O ke ka‘a uila hou, ‘a‘ole e holo ana i nā wahi

a pau o O‘ahu. A e kūkulu ‘ia ana he 19 wale nō hale ho‘olulu ka‘a uila. Pehea e hele ai kekahi po‘e i ka hale ho‘olulu ka‘a uila? Ma ke ka‘a nō!

Inā e kūkulu ‘ia mai ke ala kau lewa, uku ‘ia ke kālā he nunui. Mana‘o ke aupuni Hawai‘i e ho‘olilo ‘ia ana he 5.3 piliona paha kālā a ‘oi no ke ka‘a uila. E uku ‘ia he 1.2 piliona e ka waihona kālā pekelala. Pono e loa‘a i ke aupuni Hawai‘i he 4.1 piliona kālā. Mea maila ke aupuni, ‘a‘ole e pi‘i ana ka ‘auhau, a e uku ‘ia ana ke kālā e ka po‘e uku ‘auhau ma waena o ka makahiki 2007 a me ka 2022. Eia na‘e, mai hea mai ana ke kālā e pono ai? I kēia mau lā, ‘a‘ole maika‘i ka ho‘okele waiwai. ‘A‘ole e kū‘ai ka po‘e i ka mea waiwai ‘ole. Hiki i ke aupuni ke ‘ohi i ke kālā? ‘A‘ole paha lawa ka ‘auhau a ke aupuni e mana‘o ai. Nui ke kālā e uku ‘ia no ke ka‘a uila, akā, inā li‘ili‘i wale nō ka po‘e e kau ana i ke ka‘a uila, ‘a‘ole e ho‘oka‘a ‘ia ana ka ‘ai‘ē o ke aupuni. E pi‘i ana paha ka ‘auhau, a i ‘ole, e ho‘opi‘i ‘ia ka uku no ke ka‘a uila a me ke ka‘a ‘ōhua. ‘A‘ole wale no kēia o ka pilikia no ka mea e nui ke kālā e uku ai no ka mālama ‘ana i ke ka‘a uila ke pau nō i ke kūkulu ‘ia.

I ko‘u ‘āina ma Iāpana, he mokupuni li‘ili‘i ia a nui ka po‘e Kepanī e noho nei ma ke kūlanakauhale. I nā manawa a pau, pa‘apū ka po‘e a me nā ka‘a ma ke kūlanakauhale. Kau nō

ka hapa nui o ka po'e i ke ka'a 'ōhua a i 'ole ke ka'a uila. Maika'i kēlā mau ka'a ma Iāpana. Hō'emi ia i ka ne'e 'ana i ke alahahele. 'A'ohe lawa ka hale ho'okū ka'a a me nā alanui o ke kūlanakauhale, a 'oi aku ka pip'i o ke kumu kū'ai o ke kakalina ma mua o Hawai'i, a pip'i loa ke komo 'ana i ka hale ho'okū ka'a. Ma ke kikowaena o ke kūlanakauhale e uku ka po'e he 500 a 600 kālā i ka mahina. Like 'ole me Hawai'i, ma Iāpana, inā kau ka po'e hana i ke ka'a 'ōhua a i 'ole ke ka'a uila, e uku ko lākou hui i ka uku ka'a 'ōhua a me ke ka'a uila. A inā kau ka po'e i ke ka'a 'ōhua a i 'ole ke ka'a uila i ke kula a me ka 'oihana, hiki aku lākou i kahi e hele ai i ka manawa kūpono, 'a'ole lohi. Ma'alahi a maika'i ke ala e hiki ai. Eia ke kumu o ke kāko'o 'ana o ka lāhui Kepanī i ua ka'a 'ōhua lā a me ke ka'a uila. Nui ka po'e e kau ana i ia ka'a uila, no laila, hopohopo 'ole ke aupuni i ke kālā e pono ai ke kūkulu 'ana a me ka mālama 'ana i ke ka'a uila. Maika'i nō a waiwai ke ka'a uila ma Iāpana, akā, kūpono 'ole ma Hawai'i nei.

Inā e ho'emi ke ka'a uila i ka nui o nā ka'a ma Hawai'i nei, maika'i a makepono nō paha. 'A'ole e hopohopo ka po'e i ka nui o nā ka'a a me ke kālā. Akā, he pilikia nō. 'A'ole paha 'o ia e kōkua i ka lāhui Hawai'i.

Ma mua o ke kūkulu 'ana i ke ka'a uila, pono e no'ono'o a mālama i ka nohona o ka lāhui Hawai'i a me ka 'āina. I kēia mau lā, 'a'ole nō maika'i ka ho'okele waiwai. Ke ho'emi 'ia aku nei ka waihona kālā o ke kula. Ho'oku'u 'ia kekahi po'e mai ka hana. Ke 'a'ai 'ia nei o uka a o kai me ka wikiwiki. Hiki ke 'ike 'ia ma kahakai o Waikīkī a me ke awāwa o Maunala, a pēlā aku. Nui nō ka pilikia ma Hawai'i. 'O'i aku ka waiwai o kēlā mau mea ma mua o ke kūkulu 'ana i ke ka'a uila. Inā loa'a i ke aupuni he 5.3 piliona kālā, e ho'olilo 'ia ko Hawai'i kālā no ka wehe 'ana i kēlā mau pilikia. E mālama i ka nohona o ka lāhui Hawai'i a me ka 'āina. Mai kūkulu i ke ka'a uila ma Hawai'i nei. Mai ho'opau kālā!

Hiki i Kāu Keiki ke Heluhelu?

na Sanoi Peahu

No 'oukou kēia mo'olelo, e nā mākuā a pau loa o nā keiki he 'elima makahiki a emi iho. I ka manawa o'u i hāpai ai hele akula au i ka NBC no ka Baby Expo. 'Oiai au ma ka Baby Expo loa'a ia'u kekahi ke'ena hoihoi nāna i ho'olaha i kekahi polokalamu no ka heluhelu 'ana. Kapa 'ia ua polokalamu nei 'o "Your Baby Can Read." I kēlā manawa, e ulu a'e ana ko'u hoi no ko'u lilo 'ana i makuahine hou. 'Imi a'ela au i nā 'oihana ho'ona'auao a pau loa e ho'okō ai i ko'u makemake e lilo ka'u pepe i mea akamai loa. Ma muli o ko'u 'i'ini e a'o mai ai e pili ana i kēia polokalamu, noi akula au i kekahi kalepa e kū ana ma hope o ke ke'ena e hō'ike mai ia'u. 'Emo 'ole, ua lilo au i kona mana'o.

'O Kauka Robert Titzer ka mea nāna i ho'omaka i ua polokalamu nei. He mea noi'i kamali'i 'o ia. A'o akula 'o ia i nā keiki he nui i ka heluhelu 'ana ma mua o ka piha 'ana o ka makahiki 'elima iā lākou. E noi'i ana 'o ia no umikūmālīma mau makahiki a e holomua ana 'o ia. Loa'a ke kēkelē lae'o iā ia mai Penn State mai a loa'a iā ia ka lae'ula mai ke kula nui o Indiana mai.

Hō'ike 'ia he 'oi aku ka ma'alahi o ke a'o 'ana mai o nā keiki inā hiki iā lākou ke heluhelu i nā makahiki mua loa. I nā makahiki mua o ke keiki, ho'ohana 'ia nā synaptic connections he kaukani a 'oi i kēlā me kēia kekona i loko o ka lolo po'o. A i kēia manawa e wehe 'ia a'e ai ka puka o nā keiki no ke a'o 'ana mai. A no laila, o kēia ka manawa kūpono no ke a'o 'ana. Wahi a Titzer, ho'omōhala 'ia he 90% o kou lolo po'o i nā makahiki mua 'elima. 'O kēia ke kumu e a'o aku ai i ia mau makahiki. Nui ka waiwai. Wahi a Titzer, "Hiki iā 'oe ke ho'ola'a i kou manawa me kāu keiki no 'elima mau makahiki a a'o aku iā ia i ka heluhelu 'ana a i 'ole, e kōkua 'oe iā ia

no umikūmāwalu mau makahiki a hiki i kona puka ‘ana a’e mai ke kula ki‘eki‘e." Eia kekahi palapala kuhikuhi i loa‘a ai mai ka paena punaeweleva ‘o Your Baby Can Read. E hō‘ike ‘ia ka holomua ‘ana.

Reading Grade Level Progression

Key: YBCR System readers* Standard age readers** Late age readers**
 * Based on information from children who were tested after learning to read using *Your Baby Can Read!*
 ** Cited from scientific studies.

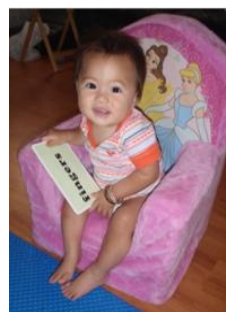
Eia ka mo‘olelo e pili ana i ka ho‘omaka ‘ana o ua polokalamu nei. ‘O kēia polokalamu, ‘o ia kekahi kahua ho‘omōhala ‘ōlelo miki‘ala. I ko Titzer keiki wā kamali‘i, ua ho‘ā‘o ‘o ia e a‘o aku i kana kaikamahine i ka ‘ōlelo i kākau ‘ia. Ho‘omaka a‘ela ‘o ia i kana a‘o ‘ana aku i ka manawa a kana pepe i hānau ‘ia mai ai. Penei nā māhele o kona a‘o ‘ana aku i kana kaikamahine. ‘O ka mea mua, kākau ‘ia ka hua‘ōlelo ma ka pepa. A laila, heluhelu ‘ia ka hua‘ōlelo me ka hahai ana o kona manamana lima ma lalo o ka hua‘ōlelo. A ma hope iho ua hō‘ike aku o Titzer i ka hua‘ōlelo me ka hana ‘ana a me kekahi māmalā ‘ōlelo me ua hua‘ōlelo nei. Ua hana o Titzer i kēia ‘ano o ke a‘o ‘ana me ka hana hou ‘ana i kēia lā. Nui ka manawa ona i ho‘oma‘ama‘a ai i kana keiki no ka ho‘oikaika ‘ana i kona heluhelu ‘ana.

Eia kekahi, ua ho‘ohana ‘o ia i kekahi mau pā‘ani hua‘ōlelo e ho‘oikaika i kona heluhelu ‘ana. I kekahi lā, ua ho‘omaopopo o Titzer i ka hiki ‘ana i kana kaikamahine ke heluhelu a maopopo nā hua‘ōlelo. I ko ke kaikamahine mahina ‘eiwa ua hiki iā ia ke heluhelu i kekahi hua‘ōlelo a hana e like me ka mana‘o o ia hua‘ōlelo. Ua heluhelu ‘o ia i ka hua‘ōlelo *head* a ho‘opā akula ‘o ia i kona po‘o. Ua hiki iā ia ke hana pēlā no nā hua‘ōlelo a pau no ke kino. No ka hua‘ōlelo *chewing*, ua hō‘ike ‘o ia i ka mama ‘ana. I ko ke kaikamahine makahiki ‘ehā, pi‘i a‘ela kona heluhelu ‘ana i ka pae o ka makahiki umikūmākahi. Ma muli o ka holomua ‘ana o

kēia ‘ano o ke a‘o ‘ana aku, ua ho‘omaka o Titzer i kēia polokalamu.

I kēia manawa kaulana nō kēia polokalamu a puni ka honua. Nui nā mea o kēia polokalamu e kū‘ai mai ai. Aia ‘elima mau māhele: o ka ho‘olauna, nā māhele hana he ‘ekolu, a me ka ho‘i hope. He DVD, he puke, a he mau pepa hua‘ōlelo ko nā māhele a pau. No laila, nui nā mea e kōkua iā ‘oe i ke a‘o ‘ana aku a me ka ho‘oikaika ‘ana aku i ka heluhelu ‘ana o kau keiki. E e‘e i ka paena punaeweleva no ka polokalamu ‘o ia ho‘i yourbabycanread.com.

Kāko‘o ‘ia kēia polokalamu e a‘u a me ko‘u ‘ohana a pau loa no ka mea e holomua ‘ana nō ko ka‘u kaikamahine heluhelu ‘ana. Nui nā mea maika‘i i ka hana ‘ana i kēia polokalamu. Ho‘onui ‘ia ka hilina‘i, a he kōkua ‘ia i ka holomua i ka wā e hiki mai ana. Ho‘oikaika ‘ia ka hiki ‘ana ke a‘o mai. Ma muli o ko‘u ‘i‘ini e a‘o aku iā ia me ka wikiwiki, hiki i ka‘u kaikamahine ke heluhelu me ka maika‘i! Ua ho‘omaka wau e a‘o aku i ka‘u kaikamahine i kana mahina ‘elua. Nānā akula ‘o ia i nā DVD Your Baby Can Read i kēia lā no ‘ehā mau manawa. I kēia manawa, he umikūmālīma ona mahina a hoihoi mau nō ‘o ia i nā DVD. ‘A‘ole ‘o ia hoihoi iā Barney a i ‘ole Dora a pēlā aku. Makemake ‘o ia i kēia mau DVD a ‘o ia wale nō. Heluhelu wau iā ia no ka hapalua hola i kēia lā. A ho‘oma‘a māua i kāna heluhelu ‘ana me nā pepa hua‘ōlelo a me kekahi mau pā‘ani hua‘ōlelo. Ma muli o kā māua ho‘oma‘ama‘a ‘ana, hiki iā ia ke heluhelu!

Mana‘o‘i‘o nō au i kēia polokalamu ma muli o ka hua o kā māua hana. I ka wā kahiko, ‘a‘ole he mea nui ka heluhelu ‘ana no ka mea ‘ōlelo ‘ia nā mo‘olelo a pau. Akā, i kēia manawa o ka heluhelu ‘ana ka mea nunui e holomua ai i ke kula a i ka hana. A pehea ka ho‘ololi

‘ia ‘ana o kēia i mea ‘ōlelo Hawai‘i. Pehea lā? He mana‘o ko kākou e holomua i ka ‘ōlelo Hawai‘i a a‘o aku i kā kākou mau keiki i ka ‘ōlelo Hawai‘i. Eia kekahi hana maika‘i loa e a‘o aku ai. Pono kākou e ho‘omaka i nā

makahiki mua loa e like me Titzer. Maika'i kona mana'o e pili ana i ka ho'omohala 'ana. Malia paha, hiki i kekahi kanaka 'eleu ke ho'omaka i kahi polokalamu hou, 'o ia ho'i "Hiki i Kau Keiki Ke Heluhelu." Hiki i ka'u kaikamahine ke heluhelu, akā ma ka 'olelo haole wale nō! He mea maika'i nō inā hiki iā ia ke heluhelu i nā mea 'elua, ma ka 'olelo Hawai'i a me ka 'olelo haole. 'O nā makahiki mua loa ka manawa e ho'omaka ai i ka heluhelu 'ana. Mai lohilohi! 'O ka kākou po'e keiki nā alaka'i o kēia mua iho no laila pono kākou e ho'omākaukau 'ia lākou.

E hana pū!

Kalaupapa Names Project

na Maiko Doi

Aloha kākou e nā pua like 'ole o ka 'āina i wili pū 'ia i lei nani i ke kaula o ka 'olelo 'ōiwi i wehi ha'aheo no Hawai'i nei. He wahi mo'olelo kēia no kekahi

papahana kamahoi, 'o ia nō ke Kalaupapa Names Project. 'O kekahi kumu ma ke kula kaiaulu o Kapiolani, 'o Colette Higgins, 'o ia ke alaka'i nāna i ho'olale a ho'omaka i kekahi papahana ma ke 'ano he Service Learning Project. He hui ia e hana pū ai nā haumāna me Ka 'Ohana o Kalaupapa, he hui i ho'okumu 'ia e nā 'ohana a me nā hoaloha pili i ka po'e ma'i lēpela ma loko o Kalaupapa Names Project. Ua ho'okumu 'ia ua Service Learning Project nei ma kēlā kau aku nei a ke 'imi nei ke kumu Higgins i haumāna e lilo i limahana ma kēia papahana. 'O wau kekahi o nā haumāna mua i hana ma kēia papahana. Nui ka 'ike waiwai i loa'a ia'u ma o ka hana 'ana ma ua papahana nei.

Eia nō kauwahi mo'olelo i pili i ke Kalaupapa Names Project. Wahi a kekahi puke heluhelu i pa'i 'ia e Ka 'Ohana o Kalaupapa, mai ka makahiki 1866 a hiki i ka makahiki 1969, ua ho'oka'awale 'ia ma kahi o 8,000 po'e ma'i lēpela mai ko lākou 'ohana mai a ho'ouna 'ia i

ka 'anemoku o Kalaupapa ma ka mokupuni o Moloka'i. 'A'ole i 'ae 'ia ka ho'i 'ana o ka hapanui o ua mau po'e ma'i lēpela nei i ko lākou one hānau, a ma Kalaupapa lākou i hā'ule ai me ka ho'okō 'ole 'ia 'ana o ko lākou 'i'ini no ka noho hou 'ana me ko lākou 'ohana. I kēia au e pākōlea nei nā mamo a ua mau po'e ma'i lēpela nei i ko lākou 'ohana i hala ma Kalaupapa. No laila, ua hui pū ua mau mamo nei me nā lālā o Ka 'Ohana o Kalaupapa, a ke 'imi nei lākou i nā inoa o ko lākou 'ohana ma o ka noi'i pono 'ana i nā palapala, nā palapala noi, nā palapala hō'ike a ke aupuni, a me nā leka mai ka po'e e noho ana ma ka 'anemoku o Kalaupapa. E helu papa 'ia ana nā inoa o nā po'e ma'i lēpela i loa'a i ua hui nei ma kekahi kia ho'omana'o i mea e hā'upu 'ia ai ko lākou hali'a aloha.

Nui ka 'i'ini o nā mamo i ka pākōlea 'ana i ko lākou 'ohana. Malia paha, makemake 'oukou e kākō'o i ua hui nei i pili hou ai nā mamo me ko lākou mau kūpuna aloha. Paipai 'ia nā haumāna 'olelo Hawai'i e hana i kēia papahana. 'O nā hana a nā limahana o Kalaupapa Names Project, 'o ia nō ka 'imihia 'ana o nā leka i kākau lima 'ia ma ka 'olelo Hawai'i a loa'a i ka Papa Ola mai nā po'e ma'i lēpela. Aia no ke waiho lā ma ka waihona palapala kahiko o ka moku'āina o Hawai'i. Ma hope o ka loa'a 'ana o nā leka a nā limahana e 'imi nei, hana kope 'ia a hō'ulu'ulu a ho'opōkole 'ia ua mau leka nei. 'O nā mea e hō'ulu'ulu 'ia ana, 'o ia nō ka mea i kākau i ka leka, ka mea i loa'a ai ka leka, ke kumuhana e kūkākūkā 'ia ana ma loko o ka leka, a pēlā aku.

Ma o ka noi'i 'ana i nā palapala kahiko e mālama 'ia nei ma ka waihona palapala kahiko o ka moku'āina o Hawai'i, hiki i nā haumāna ke a'o mai i nā mea he nui. 1. Ka noi'i 'ana o nā po'e ho'opa'a mo'olelo o ka wā kahiko i nā kumu 'ike. 2. Ka holomua 'ana i ka noi'i ma nā palapala kahiko. 3. Ka ho'omaopopo a me ka unuhi 'ana i nā palapala i kākau lima 'ia ma ka 'olelo Hawai'i. 4. Ka ho'opili 'ana i ke au kahiko me kēia au e holo nei. Akā, o ka mea waiwai nui loa o kēia papahana, 'o ia nō ka ho'opili hou 'ana i nā po'e ma'i lēpela me ko lākou 'ohana ma o ka hō'ili'ili 'ana i ko lākou mau inoa. Penei e ho'omau 'ia ai ko lākou mo'okū'auhau.

‘A‘ole o kana mai ke kamahoi o kēia papahana, ‘eā? He waiwai a he ko‘iko‘i loa kēia papahana no ka ‘ohana o ka po‘e ma‘i lēpela. No ka mea, penei lākou e ‘ike ai i ka pilina i ko lākou mau kūpuna aloha i ho‘oka‘awale ‘ia ma muli o ka ma‘i lēpela. Inā he mau nīnau ka ‘oukou a i ‘ole ulu ko ‘oukou hoihoi a me ka ‘i‘ini ho‘i no ke kāko‘o ‘ana i kēia papahana, e leka uila aku iā Colette Higgins ma chiggins@hawaii.edu, a i ‘ole kelepona aku iā ia ma 734-9174.

A eia no ka i ‘ane‘i kahua punaewehe:
<http://www2.hawaii.edu/~chiggins/>
 Eia ho‘i, e huli i ka paena punaewehe no Ka ‘Ohana o Kalaupapa ma
<http://www.kalaupapaohana.org/> a me ka waihona palapala kahiko o ka moku‘āina o Hawai‘i ma
<http://hawaii.gov/dags/archives/about-us/historical-records-branch>

Me ke aloha.

Kaho‘olawe ‘Ai Kūpala *na Kuioikalani Gaperō*

Aia o Kaho‘olawe i kai o Kealaikahiki lāua o Alalakeiki a ke moe nei ‘o ia ma lalo o ka mauna ki‘eki‘e loa o Haleakalā. Ke pā mai ka makani ma ka ‘ākau, kea maila ka ua mai Haleakalā. He mea ko‘iko‘i kēia no ua ‘āina nei no ka mea ‘a‘ohe wai e puka ana mai lalo mai o ka honua, a maopopo nō iā kākou, ‘a‘ohe wai, ‘a‘ohe ola. ‘O Kaho‘olawe ka inoa i kapa ‘ia ai ka mokupuni ‘ula, ‘o Kanaloa ho‘i. He wahi panoa ia ‘āina a i ka wā wī, ua ‘ai ‘ia ke kūpala; pēlā no i loa‘a ai ka ‘ōlelo "o Kaho‘olawe ‘ai Kūpala." He ko‘iko‘i no kēia mokupuni i nā hana ho‘ohanohano like ‘ole no ka wehe ‘ana a me ke pani ‘ana i ka wā o ka Makahiki.

I kēia au, ‘ehā mau mahina ka lō‘ihi o ka Makahiki i ho‘omaka ‘ia i ka ‘ike mua ‘ana iā Makali‘i i ka pule hope o ka mahina o ‘Okakopa a i ‘ole ka pule mua o Nowemapa, pēlā no ka mea ma‘amau. ‘O ka Makahiki, he wā ia i ho‘olaulea ‘ia e ka po‘e Hawai‘i kahiko no ka ho‘omaha ‘ana i nā kua a no ka ho‘omomona hou ‘ana i ka ‘āina. Mālama ‘ia he mau mea

pā‘ani a he mau ‘aha‘aina i ia wā. Hā‘awi ‘ia aku nā mea kanu ma ke ‘ano he mōhai i nā ali‘i a i nā akua no ka mahalo a me ka ho‘omaika‘i ‘ana.

‘O Lonoikamakahiki ke akua a kākou e ho‘omaika‘i ai i kēlā me kēia makahiki. I Kaho‘olawe, e mahalo no kākou iā ia no ka ho‘oulu ‘ana i nā mea kanu, a me ka ho‘omomona ‘ana i ua ‘āina panoa nei no ka manawa e kea ‘ole ‘ia ai ka ua e Haleakalā.

I ka mahina o Pepeleuli, e mālama ‘ia ana ka ‘aha panina o kēia Makahiki a e hā‘awi ‘ia ana nā mea kanu i ho‘oulu ‘ia e nā ua i hā‘awi ‘ia e nā akua, ‘o ia ho‘i ka niu hiwa, lama, ‘awa, nā ‘ano kalo like ‘ole, ‘ulu, ‘uala, mai‘a, a me ka ipu nō ho‘i. Pēlā pū me kekahi mau holoholona e noho nei i ka honua nei ‘o ia ho‘i ka pua‘a, a he mau i‘a ‘ula‘ula. I ka wā kahiko, ho‘olaulea a ho‘omaika‘i ko kākou mau kūpuna i nā mahina ‘ehā holo‘oko‘a akā i kēia au, he palena ko ka manawa a kākou e kipa aku ai iā Kaho‘olawe a mahalo kākou a pau i ke aupuni o ko kākou ‘āina nei. No laila, ‘ehā lā ka lō‘ihi o ko kākou noho ‘ana ma ko kākou mokupuni i kēlā me kēia pule.

Hele mau mākou, ‘o ia ho‘i ka ‘ohana i ho‘omalua iā Kaho‘olawe, i kēlā me kēia mahina no ka mālama ‘ana i nā wahi kapu a me nā wahi noho o mākou. Kono lākou i nā po‘e a pau e pae i Kaho‘olawe a e kōkua i ka ho‘ola hou ‘ana i ko kākou mokupuni ‘ula ho‘i. ‘O ke kōkua ka mea a kākou e makemake ai a ‘o ia ka mea nui a Kanaloa e pono ai.

Ke Kumu Maoli *na Pu‘uloa Teves*

Nui ka huikau i kēia manawa e pili ana i ka Credit Crisis. Akā na‘e, he aha ka mea i ho‘omaka i kēia pilikia nunui!? He aha ka kākou mau hana e ho‘oponopono ai i ku‘u no‘eau ho‘okele waiwai? I ka‘u mau māhele e kākau ai, ‘o ko‘u kuleana āna ka ho‘omaopopo ‘ana i nā kānaka Hawai‘i pono‘ī i ke kumu maoli o kēia wā wī loa a pēlā aku.

I ka ho'omakamaka 'ana o ka makahiki 'elua kaukani, waiwai nō ka no'eau ho'okele waiwai, mahalo e Wiliama Clinton. Me ka nui o ke kālā i laila, hiki nō i nā 'oihana hā'awi kālā ke hā'awi no ka manawa i nā kānaka a pau me ka nānā pono 'ole. Wahi a kekahi kumu no'eau ho'okele waiwai 'o Byron Gangnes, "Ua hā'awi nā 'oihana i ka po'e i ka 'ai'ē i kapa 'ia he Lier Loan." Ha'aha'a ke kuwala ma ka maka mua, a ma hope paha o ka makahiki mua, ua pi'i nō. A laila, 'a'ole hiki i ke kanaka ke uku i ia pā kuwala. A ma mua o ka pi'i 'ana o ke kuwala, ua iho 'ē ka waiwai o nā hale i kū'ai hou 'ia. No laila, inā makemake nā kānaka hale e kū'ai aku i nā hale hou, 'a'ole nō hiki. Pipi'i ka uku, a pono 'ole nā hale.

I ola ka 'oihana hā'awi kālā, kū'ai 'ia aku nā 'ai'ē (o ka 'ai'ē no ka hale, a i 'ole no ke ka'a, a pēlā wale aku) i kekahi mau 'oihana. I ke kū'ai 'ia 'ana aku o nā 'ai'ē, hapa 'ia ke kuwala o nā 'ai'ē a kū'ai aku kēia 'oihana e kāko'o i kēlā 'oihana a e loa'a paha ke kālā hou mai ke kuwala mai. Inā kū'ai 'ia aku nā 'ai'ē i kekahi 'oihana ma hope o kēlā, hiki ke ho'omau i kēia hana a pau ke kuwala. Ma ka hopena o kēlā hana, māhele 'ia ka 'ai'ē i nā kānaka he nui o ke ao.

I kekahi mau manawa, 'a'ole hiki i kekahi mau kānaka ke uku pono i nā manawa kūpono. Pi'i nā kuwala inā ho'opane'e lākou i ka uku. Ma muli o ka uku 'ole 'ana i kekahi mau 'ai'ē, 'a'ole uku 'ia kekahi mau 'oihana i kū'ai mai i nā paukū 'ai'ē. 'A'ohe kālā o kēlā mau 'oihana, 'a'ohe kālā e uku ai i ka po'e hana. Ma muli o kēlā, 'a'ole hiki i ka 'oihana ke ho'ohana i kona mau po'e hana a pau, a pono lākou e ho'oku'u i kekahi. A ua mau ua hana nei a kēia lā.

'O ka po'e e hana 'ole, 'a'ole hiki ia lākou ke uku i ko lākou mau 'ai'ē. Nui nō nā 'ai'ē o kēia lāhui. A nui nō nā 'ai'ē pono 'ole! Me ke kōkua 'ole, ua kipaku 'ia ia po'e mai nā hale a pau mai o lākou. A ma muli o nā hemahema o nā kānaka 'ai'ē, a me nā kānaka aloha 'ole i kōkua 'ole aku, 'a'ohe o lākou hale, 'a'ohe o lākou hana. Ma muli o nā 'ai'ē pono 'ole i hā'awi 'ia, 'a'ole makemake nā kānaka i hā'awi aku e hā'awi hou.

'A'ohe hilina'i o nā kini. 'A'ohe makemake o nā kānaka e uku mau no ka mea, ua mana'o kākou, "He aha ka'u hana inā ho'oku'u 'ia au? Pono au e kū'ai mai i kēia mea? Pono au e uku 'ole?" Akā, 'o ia ka mea e pono ai ka no'eau ho'okele waiwai. Inā kū'ai mai 'oe i kekahi mea, uku 'ia ka 'oihana i hana i ia mea. Lawa ke kālā o ia 'oihana no ka loa'a 'ana o kekahi kanaka e hana i laila. Li'ili'i ka uku o ia kanaka ho'okahi, akā, nui nā mea āna e hana ai. Mau nō nā hana no ka 'oihana, a hiki i ka 'oihana ke hai hou i nā kānaka e a'e. Inā 'a'ole makemake nā kānaka e kū'ai mai i kekahi mea no ka maka'u, a 'a'ole makemake ka 'oihana e hai i kanaka, kūpalaka no ka no'eau ho'okele waiwai.

'O kēia ke kumu i kapa 'ia ai kēia wā he Credit Crisis.

I kēia mahina a'e: "Pehea i kēia manawa?"

Palekana 'Oe ma UHM?

na Nanase Uehara

Aloha kākou. Ua ho'opū'iwa 'ia paha 'oukou i ka uku kula no kēia kau nei. Auē, ke ho'opi'i hou 'ia nei ka uku i kēia kau.

Akā na'e, 'a'ole i 'ike 'ia ka pi'i 'ana o ka palekana ma ke kula nui o Hawai'i ma Mānoa nei. I loko o nā makahiki 'ekolu o'u i noho ai ma ka hale noho haumāna 'o Wainani, 'aihue 'ia ko'u mau pale'a'ahu ma ka lumi holo'i lōle 'elua mau manawa ma ua hale noho haumāna nei! Mana'ona'o a maka'u no au i kēlā mea. No laila, hele aku nei au i kahi a nā alaka'i e noho ai e kōkua i nā haumāna ma ka hale noho haumāna a hō'ike aku i kēia pilikia o'u. Noi aku nei au iā lākou e kau i nā pahupa'iki'i ma ka lumi holo'i lōle i 'ike 'ia ka 'aihue pinepine 'ana ma laila. Noi aku nei nō ho'i au i ke kia'i po'o e kau i nā pahupa'iki'i, akā na'e, 'a'ole kau iki 'ia kekahi pahupa'iki'i ma laila. Loa'a nā leka uila a ka hui kia'i o UHM e wehewehe ana i nā mea pilikia ma ke kula nui nei i ke kau i hala iho nei. Wahi a ua hui kia'i nei, aia 'ewalu mea pilikia i hō'ike 'ia ma UHM no 'ehā mau mahina i hala iho nei.

He 'aihue 'ia 'ana ma ke ala nui 'o Dole ma Kepakemapa, ma ke ala nui Lowrey ma

Kēkēmapa, ma ka pāka o Kānewai i kahi kokoke i Kamakakūokalani ma Kēkēmapa nō ho‘i, ka limanui ‘ia ‘ana ma kahi hale noho haumāna ma Kēkēmapa, a pēlā aku. I ko‘u noho mau ‘ana i ka hale noho haumāna i ka makahiki 2005, aia nā kia‘i po‘o e kia‘i hele ana ma kēlā me kēia pō a i ia makahiki, ho‘okū nā kia‘i po‘o i kēlā me kēia ka‘a e komo a puka ana a nīnau ke kia‘i po‘o i ka po‘e kalaiwa e hō‘ike i ka lākou palapala ‘ae kalaiwa, a kākau iho ke kia‘i po‘o i ko lākou mau inoa. A, ki‘i lākou i kēia mau palapala ‘ae ma mua ko lākou hele ‘ana aku i kahi o ka hale noho haumāna a ho‘iho‘i aku i ua palapala ‘ae nei i ka po‘e kalaiwa i ko lākou ha‘alele ‘ana. Maika‘i maoli nō kēlā hana no ka mea, ho‘omaopopo ka mea kipa, e kia‘i mau ‘ia ka hale noho haumāna a pale aku no paha ia i nā pilikia e loa‘a ana ma laila.

He 3,139 kālā ka uku no ka haumāna mai Hawai‘i nei no ke kau Kupulau i ka makahiki 2009. I ko‘u ne‘e ‘ana mai Okinawa mai i Hawai‘i nei no ke kula, he ‘ehā mau makahiki i hala aku nei, he 4,992 kālā ka uku no ke kau no ka haumāna mai ka ‘āina ‘ē. Akā na‘e, he 8,467 kālā ka uku kula no kēia mau haumāna mai ka ‘āina ‘ē no kēia kau nei. Auē nō ho‘i e, pehea lā? Nui ka ho‘opi‘i hou ‘ia ‘ana no ‘ekolu makahiki!

Akā na‘e, ‘a‘ole wau i ‘ike i nā kia‘i ma laila i ko‘u noho ‘ana i ka makahiki i hala aku nei. ‘A‘ohe o lākou ho‘okū ana i nā ka‘a ma ka ‘īpuka o ka hale noho haumāna ma ke aumoe a me ka hopena pule. Ihea i hele ai ka po‘e kia‘i? ‘A‘ohe anei he kālā o kā kākou kula nui no ka uku ‘ana no ka palekana? ‘A‘ole paha, no ka mea, i ko‘u kipa ‘ana i ka lumi ho‘oikaika kino i kekahi lā, nui nā mikini hou no ka ho‘oikaika ‘ana. Ua hana mau au i nā mīkini kahiko akā na‘e, eia nō ka mea hou. E aho paha ka waiho ‘ana i ka mea kahiko, a mālama i ke kālā.

Maika‘i nō ho‘i ko lākou ho‘olilo ‘ana i ka kākou uku kula no ka ho‘oikaika kino a me ke kahua pā‘ani, no ka mea, he pono paha ke kōkua i ka po‘e ma laila, akā na‘e, e ho‘olilo mua ‘ia ua kālā nei no ka palekana no kākou a pau loa.

Hele i ka Papa... o Hala ka ‘Ike iā ‘Oe!

na Kalani Isaac

Ke mōhala ki‘eki‘e nei paha nā pua e mōhala nei i ka ua Tuahine. Na ka ua Tuahine i honi i ka lā‘au hihī e kolo ana mai luna mai o ku‘u po‘o a i nā po‘ohiwi kihikihi o nei kino! Eia nō au he keiki o ke kula na‘auao o Kawaihuelani, a makemake ho‘i kēia e ka‘analike aku i ko‘u mana‘o no ka hele ‘ana i ka papa. Maopopo paha ‘oukou e ku‘u mau wahi kumu i kēia mea i lewa ia‘u o ka hele ‘ana i ka papa! E nā haumāna, maika‘i ke komo pū ‘oukou i ka papa me ko ‘oukou mau hoa aloha, e like nō me ka‘u i hana aku ai kēlā kau aku nei i ka papa ‘eppekema kālaimeaoa 101. Ua hoihoi a‘ela ko‘u noho ‘ana i kēlā papa. E heluhelu paha kākou i kēia mau mo‘olelo, a pi‘i a‘e ka ‘i‘ini i loko o kākou e komo i loko o nā papa manakā!

I ka lā mua loa o ia papa ua ‘aka‘aka wale au ‘oi ai au e ho‘olohe pono ana i ke kumu! Aia ku‘u mau hoa i waena pono o ka lumi, no laila he mau noho i mua, i hope, mai kahi paia a kahi paia o ka lumi. ‘O ku‘u mau hoa aloha, ‘a‘ole lākou wīwī, koe aku ho‘okahi, a koho a‘ela lākou i nā noho waena o ia mau noho. No laila ua pono au e hōli‘ili‘i i ku‘u kino i hiki ke hele ma waena o nā noho. Ua ‘uwā au penei, "He aha lā? Hāiki nō kēia mau noho," a huli mai ka papa a pau a nānā ia‘u, "Tsā! E ‘a‘ole lawa kēia noho no ku‘u nui kino, ‘eā, ‘eā!" A noho ihola au. ‘A‘ole i piha ‘elua minuke a ‘ōlelo mai ke kumu i ka papa, "'O kēia ka NEI-NEI," (ka manu) a ‘ōlelo au me ka ha‘aheo i ko‘u leo ikaika, "Nēnē kumz, nēnē!"

No laila e hele i ka papa a ho‘oponopono i ka ‘ōlelo hemahema a nā kumu ‘ōlelo haole me ka ha‘aha‘a.

I ka hopena o ka papa hā‘awi ke kumu i kekahi mau nīnau e loa‘a ana ma ka hō‘ike. I kekahi lā a‘e hele lohī au i ka papa, a o ka hopena o kēlā, e noho au i kēlā mau noho no nā ‘ēlemu Kepanī. A ‘ane‘ane pau ka papa, kau ke kumu i kekahi mau nīnau ma ka papa ki‘iaka no nā haumāna ake ‘ike (o wau kekahi o lākou!) A ua pa‘ahana

nā haumāna ‘ē a‘e i ke kākau, no laila ‘ano hāmau a‘ela ka papa. No‘ono‘o ihola au e ho‘opōmaika‘i i ko‘u mau hoa papa me kekahi leo paipai, no laila, ho‘omaka a‘ela au e hīmeni i kēlā mele haipule o Lokomaika‘i (Amazing Grace) me ka leo nui a ‘ano ukiuki ke lohe aku. A hū ka ‘aka‘aka i loko o‘u me ko‘u mau hoa aloha.

‘O ka ha‘awina o kēlā papa ka hā‘awi mahalo ‘ana i ka papa. I ka hopena o kēlā kau aku nei, makemake nui au e ‘ike i ko‘u holomua ‘ana i ia papa. Hopohopo nui nā kānaka i ka papa no ka mea ‘a‘ole lākou i hana maika‘i mai ka ho‘omaka a i ka pau ‘ana o ka papa, e like me ko lākou pahuhopu i ka pule mua. Ma muli o ka hopohopo o kēlā me kēia hoa o‘u, pi‘i a‘ela ka pīhoihoi i loko o ko‘u na‘au a kau au ma MyUH e ‘ike i ka‘u kaha no kēlā papa. Hola ‘ekahi o ia lā, ‘a‘ole loa‘a, hapalua hola ‘ekahi ‘a‘ole i loa‘a, hola ‘elua ‘a‘ole i loa‘a. ‘Ane‘ane kani ka hola ‘ehā o kēlā lā, puka maila nā kaha. Hipa hipa hulō! Maopopo au pono e "Kulia i ka nu‘u" a o ka A ka nu‘u, akā no na‘e maika‘i ka B.

No laila ‘oiai ua maopopo au e manakā ana ka papa, ua noi au i ko‘u mau hoa e komo pū i loko o ka papa me a‘u. Nui nā manawa ‘aka‘aka i ia papa. Ua kolohe wale ko‘u hana? ‘Ae, akā pono ka le‘ale‘a i ka papa, inā pau ka hoihoi, e pau ana ka ‘i‘ini e a‘o. Aia ka ‘ike i ka hālau, pono e hele i ka hālau a ki‘i no ka mea ‘a‘ohe wāwae o ka ‘ike.

E Ola i ka Lā‘au, e Ola i ka ‘Ōlelo

na Mataio Kua

I kēia mau lā, nui ka po‘e haole e hele mai i Hawai‘i nei a hana ma ‘ane‘i. I loko o ia mau po‘e haole, he kanaka ‘imi na‘auao nō. Hele mai kēia mau kānaka ‘imi na‘auao a hana ma nā ulu lā‘au like ‘ole. He aha ka lākou e hana nei i ia wahi? Iā lākou e hele mai ai, hana ka po‘e ‘imi na‘auao ma ka ulu lā‘au a ho‘i koke i ka ‘āina ‘ē. Loa‘a iā lākou ka ‘ike hou e pili ana i ka lā‘au Hawai‘i a mālama ‘ole i ko kākou. Pai lākou i ka ‘ike hou no lākou iho, a ‘a‘ole ‘ike ka po‘e

Hawai‘i i ka ‘ike i loa‘a. He kōlea paha ka hoa like.

E ka mea heluhelu, e koi ‘ia paha ka po‘e ‘imi na‘auao e noi i ka ‘āpono ‘ana o ko Hawai‘i ma mua o kā lākou hana ‘ana ma ka ulu lā‘au? ‘O ia maoli nō ko ka po‘e Hawai‘i ‘āina. I ka po‘e ‘imi na‘auao e hele ai i ka ulu lā‘au, ho‘oka‘awale lākou i kekahi ‘āpana o ka ‘āina a ho‘okapu i ia wahi. He pilikia no kēia, no ka mea, inā nele ka po‘e Hawai‘i i kekahi lā‘au no ka lā‘au lapa‘au a pēlā aku, a aia ia lā‘au i kēlā ‘āina, ‘a‘a hewa ia paha ka po‘e Hawai‘i i ko lākou komo ‘ana, me he lā he komo hewa ‘ia. No ke aha lā? ‘O ko ka po‘e Hawai‘i ‘āina ia!

‘Ōlelo ka po‘e ‘imi na‘auao, makemake lākou e komo pū a hā‘awi i ke kaiulu Hawai‘i i ka ‘ike hou i loa‘a. Inā pa‘i ‘ia ka pepa ma ka ‘ōlelo Hawai‘i, pēlā paha e ho‘oulu ‘ia ai ka hoihoi o ka po‘e Hawai‘i, a kākō‘o ‘ia nō ho‘i kākou. A laila, hiki ke maopopo i ka po‘e Hawai‘i ka hana a lākou ma ka ulu lā‘au, a maopopo nō i kā kākou ‘ōlelo pono‘ī. E ho‘omaka ka po‘e ‘imi na‘auao e unuhi i ka lākou mo‘olelo no nā lā‘au ma ka ‘ōlelo Hawai‘i. A, inā o ka po‘e Hawai‘i ke unuhi i nā mo‘olelo, uku ‘ia ka po‘e Hawai‘i e ka po‘e ‘imi na‘auao. Kākō‘o ‘ia ka ‘ōlelo Hawai‘i, ka ‘imi na‘auao, a me ka po‘e ‘ōiwi kekahi. Ke ulu a‘e ka hoihoi, hiki nō ke haku ‘ia kekahi mau hana hou. Ma laila ho‘i e ulu ai ka ‘ōlelo Hawai‘i kekahi, no ka mea, inā makemake ka po‘e ‘imi na‘auao e pa‘i i nā mo‘olelo ho‘opōkole ‘ia ma ka ‘ōlelo Hawai‘i, pono e a‘o i ka ‘ōlelo Hawai‘i! Hiki paha i kēia hana ke hō‘ulu i ka hoihoi o ka po‘e Hawai‘i i ka lilo ‘ana i kanaka ‘imi na‘auao. Kāka‘ikahi no ka po‘e Hawai‘i ma ka ‘oihana ‘imi na‘auao. I kēia manawa, aia wale nō he ‘elima po‘e Hawai‘i i ka māhele ‘ike no‘eau i ka lā‘au. He minamina wale, ‘oiai he ‘oihana kēia e mālama i ka lā‘au ‘ōiwi o kēia ‘āina.

No laila, he mana‘o ko‘u e haku ‘ia kekahi papa no ke pa‘i ‘ana i kēia mau mo‘olelo no ka lā‘au ‘ōiwi. Me he mea lā, he papa nūpepa kahiko ia. I kēia papa, a‘o ‘ia nā hua‘ōlelo hou o ke akeakamai, a haku ‘ia nā hua‘ōlelo hou kekahi! Ke puka, uku ‘ia nā haumāna i ke kālā e nā kānaka ‘imi na‘auao, mai ka waihona kālā pekkelala paha. Hana paha nā haumāna ma lalo o

ka māhele ‘ōlelo Hawai‘i a i ‘ole ma lalo o ka māhele ‘ike no‘eau i nā lā‘au. A, ola nō ka ‘ōlelo, ka ‘ike no ka lā‘au Hawai‘i, a me ka po‘e ‘ōiwi o ka pae ‘āina nei.

Ka Waiwai o ka ‘Imi Na‘auau; e ‘imi nō i waiwai nāu

na Kanoe Ka ‘ōpūiki

‘Auhea ‘oukou e nā haumāna ‘eleu, e nā hoi e ulu nei i ka ‘āina uluwehiwehi o Mānoa? Aloha mai kākou a pau. Aia kākou ma kēia kula nui nei no ka mea ‘o ka ho‘ona‘auao kekahi mea nui no kākou. Mana‘o kākou, "O ke kahua ma mua, ma hope ke kūkulu." A ‘o ka ho‘ona‘auao ia kahua. He kōkua ka ho‘ona‘auao i ka holomua ‘ana o nā ‘ōpio Hawai‘i. Hele kākou i ke kula no ke a‘o ‘ana mai i ho‘omaika‘i a ho‘oikaika i ko kākou mau ola. Aia ka mālamalama i ka ‘imi na‘auao.

Ua ‘ike mai nei ko kākou mau kūpuna i ka waiwai o ia mālamalama. I ka wā kahiko, he po‘e ho‘ona‘auao ‘ia nā kānaka Hawai‘i. Ua noi‘i mau ke kanaka i ka ‘ike o kekahi kumuhana a he loa ‘o ia. Like nō ho‘i ka mana‘o a hiki i kēia wā. Akā na‘e, i kēia au, ke ālai ‘ia nei ko kākou holomua ‘ana i ka ho‘ona‘auao e kekahi luhī nui.

‘Oiai ke emi nei ka waiwai i ke au nei, ke hana ‘o‘ole‘a nei nā kānaka i ola pono nō lākou. ‘O aku ka pipi‘i o ka nohona i ke au nei ma mua o ke au kahiko a e uku nui kākou no nā mea like ‘ole, ‘o ia ke kakalina, ka mea ‘ai, ka hale a me nā pono hale, a pēlā wale aku. A ‘oiai ke hana nui nei kākou i ho‘omaika‘i i ko kākou mau ola, ke piholo nei nā hui a ke pau nei nā ‘oihana he nui. He nani ia, ke hopohopo nei kākou e pili ana i kēlā mau mea nui, pehea lā kākou e uku ai i ka uku kula?

I kēia makahiki kula (‘o ia nō ka ho‘oilō 2008 me ke kupulau 2009), uku nā haumāna mua puka he 5,952 mau kālā inā he mau kupa no Hawai‘i nei. A ‘a‘ole i helu ‘ia ke kumu kū‘ai o nā puke, ka uku hale, ka mea ‘ai, a pēlā wale aku.

No laila, ‘a‘ole hiki i kekahi o nā haumāna ke uku i kēia uku nui. Inā hala ke kaupalena o ka uku kula ‘ana, a ‘a‘ole pau i ka uku ‘ia, ālai ‘ia nā haumāna i ka ho‘omau ‘ana i ka lākou ‘imi na‘auao. He minamina nō ia.

E nā haumāna, mai hā‘awipio! Aia paha he ha‘ina e ka‘a ai kēia pilikia nui. Nui nā mea e kōkua i ko ‘oukou hele kula ‘ana. Aia nā waihona kōkua ho‘ona‘auao he nui no nā haumāna Hawai‘i a me nā haumāna e komo nei i ka papa ‘ōlelo Hawai‘i a me ka papa ‘ike Hawai‘i. I kēia mau lā, ‘a‘ole nui ke kālā a emi paha ka pu‘u kālā o kēlā me kēia waihona kōkua ho‘ona‘auao, akā, he mea kōkua kēlā me kēia kenikeni.

I ka hapanui o ka manawa, ‘a‘ole noi nā haumāna i kēia mau mea kōkua no ka mea, ‘a‘ole ho‘olaha ‘ia ia mea kōkua. No laila, eia kekahi papa o nā waihona kōkua like ‘ole a me nā lā e pono ai ka palapala noi.

Liko A‘e Native Hawaiian Scholarship Program*

Ka Palena Pau: Pepeleuli 1, 2009

No ke kau kupulau 2009 a me ke kauwela 2009 kēia noi ‘ana. E ho‘ā‘o nō ma ka paena punaewele ‘o <https://likoae.org/home.asp>.

Free Application for Federal Student Aid (FAFSA)

Ka Palena Pau: Malaki 1, 2009

He pono ka ho‘opihapiha ‘ana i kēia mea ma mua o ke noi ‘ana i kālā mai ke Kula Nui o Hawai‘i a me ka hapanui o nā ha‘awina kālā hele kula. He ‘ehiku miliona a ‘oi mau kālā ko ke kula nui nei no nā haumāna. E e‘e i ka paena punaewele ‘o <http://www.fafsa.ed.gov/index.htm> no ka ‘ike hou.

Hawai‘i Community Foundation+

Ka Palena Pau: Malaki 2, 2009

Aia ma kahi o 50 a ‘oi mau ha‘awina kālā hele kula like ‘ole. E ‘imi a loa‘a nā ha‘awina kālā hele kula no ‘oukou pākahi ma ka paena punaewele ‘o <https://www.hawaiicommunityfoundation.org/common/login.php?pg=S>.

Ke Ali'i Pauahi Foundation Financial Aid & Scholarships*+

Ka Palena Pau: 'Apelila 1, 2009

E noi ma ka paena punaeweale 'o

<http://www.pauahi.org/scholarships/application/>.

Kua'ana Student Services Tuition Waiver*

Ka Palena Pau: Mei 1, 2009

He hui 'o Kua'ana ma lalo o Ke Ke'ena o Nā Hana Lawelawe Haumāna i UHM i ho'okumu 'ia no nā haumāna Hawai'i. E kipa i ke ke'ena ma ka hale o Lili'uokalani Student Service center a i 'ole e leka uila ma kua'ana@hawaii.edu.

*no ka po'e 'ōiwi wale nō

+pono nā leka kāko'o

E akahale! E hiki koke mai ana ka palena pau o kēlā me kēia waihona kōkua ho'ona'auao. E ho'okō i nā koina. A e nānā pono no ka mea, no kekahi mau waihona kōkua ho'ona'auao, he koina ke kulanā piha manawa 'o ia ho'i he 12 'ai o ke kau. He māhele wale nō kēia mau ha'awina kālā hele kula no nā mea kōkua he nui. He mea waiwai lua 'ole ka ho'ona'auao a e hopohopo 'ole kākou i ka uku 'ana no ke kula. No laila, e miki'ala 'oukou. E 'eleu 'oukou. A mai pōina, "Na ka 'eleu mikimiki, nānā e ka lawe lilo!"

Kulia Roots Fest - He 'Aha Mele Hou!

na Kamuela Kaapana

I ka Po'aono, ka lā 28 o Pepeleuali, e pā'ina pū kākou. I ia ahiahi no ka 'aha mele 'o Kulia Roots Fest ma Andrew Amphitheater ma kēia kula nui. He 'aha mele kēia e kāko'o ai i ka Hālau 'Ōlelo Hawai'i 'o Kawaihuelani a kāko'o nō i ke ola mau ana o ka 'ōlelo Hawai'i. E ho'okani ana nā hui mele like 'ole: 'o INNA VISION, no Maui mai; 'o 'AI

PŌHAKU, no Hawai'i mai; 'o OOKLAH THE MOC, no O'ahu mai; a me ROOTZ UNDERGROUND, no Iāmeke mai. No laila, he wahi paipai kēia iā 'oukou, e ka po'e Hawai'i e hele a pā'ina pū. E naue aku nō i ka pō le'a o Halāli'i!

Ma Andrew Amphitheater ma ke kula nui o Hawai'i ma Mānoa.

Po'aono, Lā 28 o Pepeleuali.

Ho'omaka: 5:30 'auinalā; Pau: 10:30 ahiahi.

Ma hea e kū'ai ai i ka likiki?

Campus Center, Pipeline Smokeshop, Rasta Headquarters, Buti Groove, Ecosystems, Aikāne Kai, Hungry Ear, Poke Man Fish Market, Barefoot League, Cultural Vibes.

Kumu kū'ai?

\$10 no nā haumana o UH, \$15 no ka po'e 'ē a'e (inā kū'ai ia ma mua o ka lā 28 o Pepeleuali ma nā wahi i hō'ike 'ia i luna); \$20 (ma ka 'īpuka).

Ka Paena Punaeweale:

www.myspace.com/kuliarootsfest

ka ulu hoi

Kai'uokalani Damas
Maiko Doi
Kuiokalani Gapero
Naoko Hozumi
Kalani Isaac
Ipolani Jaimes
Kamuela Kaapana
Kanoë Ka'ōpūiki
Mataio Kua
Sanoi Peahu
Jannah Tafua
Kaipo Tam
Pu'uloa Teves
Nanase Uehara
Jon Yasuda
Kahikina de Silva,
luna alakai
Kalei Kawa'a,
kōkua